

TDK Dolgozat

DP – acélok ellenállás ponthegesztése

Készítette:

Fürész Balázs

IV. éves anyagmérnök hallgató

Rózsahegyi Richárd

III. éves gépészmérnök hallgató

Konzulens:

Dr. Palotás Béla főiskolai tanár

Dunaújvárosi Főiskola
Műszaki Intézet, Anyagtudományi Tanszék
2013

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
Az ellenállás ponthegeztés	2
DP – acélok ponthegeztése	5
A hegesztőgép kalibrálása	6
A pont-hegesztőgép bemutatása	6
Erőkalibrálás	10
Áramkalibrálás.....	12
Időkalibrálás	15
Hegesztési kísérletek	17
Optimális paraméterek meghatározása.....	17
A mérési eredmények kiértékelése.....	22
Értékelés, következtetések.....	24
Összefoglalás	25
Irodalomjegyzék	26

Bevezetés

A szerkezetek súlycsökkentése általános tendencia napjainkban, különösen igaz ez a gépjárműiparban. A súlycsökkentés követelménye számos új acél kifejlesztését hozta magával. Ilyen acélok a DP-acélok, a TRIP-acélok, a CP-acélok, a TWIP-acélok, a Léces-martenzites acélok, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Ezeknek az acéloknak a szilárdsága akár 1500 MPa is lehet. Az ilyen nagy szilárdság elérése, a képlékenység jelentős csökkenése nélkül, különleges gyártási technológiákat igényelnek mind az alapanyagok előállítása, mind a feldolgozásuk során. Ez jelenti ezeknek az acéloknak az ellenállás ponthegesztését is.

Dolgozatunkban megvizsgáltuk egy DP700 típusú 1,6 mm vastag, horganyzott acéllemez ellenállás ponthegesztésének lehetőségeit. A DP - acélok (dualphase) kettős fázisú acélok, amelyek szövetszerkezete ferrit + martenzit. A célunk az, hogy az alapanyag szilárdságának megfelelő ponthegesztett kötést kapjunk.

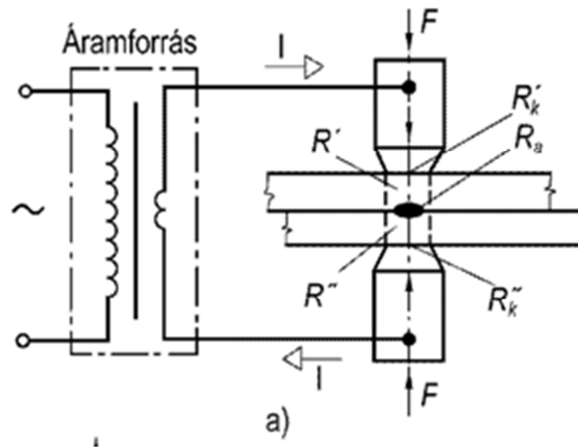
Az ellenállás ponthegesztés [1]

Az ellenállás hevítés lényege, hogy a darabokon átfolyó áram Joule hője hevíti fel a darabokat. A képződő hő függ az ellenállástól (R) és az átfolyó áramtól (I):

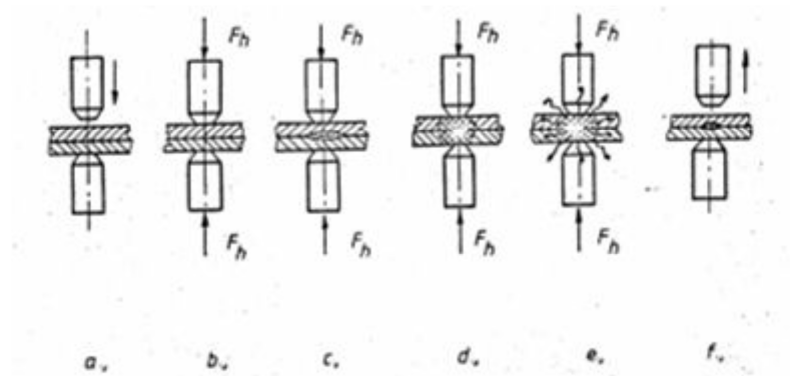
$$Q = \int_0^{th} RI^2 dt \quad (1)$$

A darabok érintkezési felületén az átmeneti ellenállás (R_a) kezdetben a legnagyobb. Az elektródák hűtése illetve jó hővezető képessége miatt az elektródák és a darabok közötti érintkezési ellenállás (R_k és $R_{k'}$) elhanyagolható. A hevítésben így az átmeneti ellenállás és a darabok saját ellenállása (R' és R'') játszik szerepet. Az átmeneti ellenállás a felület megolvadása miatt igen gyorsan nulla lesz (AC áramú hegesztésnél gyakorlatilag $\frac{1}{4}$ periódus alatt), így a továbbiakban a lemezek ellenállása - amely a hőmérséklet függvényében nő – döntő a hevítésben. A darabok közötti kör keresztmetszetű megolvadt foltból kiindulva lencse alakú olvadt anyag jön létre, amelynek a kristályosodása hozza létre a varratot az áram kikapcsolása után.

Az ellenállás ponthegesztés elrendezése az **1. ábrán**, míg a lejátszódó folyamatok a **2. ábrán** láthatók.

1. ábra. A hevítés folyamata ellenállás ponthegesztésnél [1]

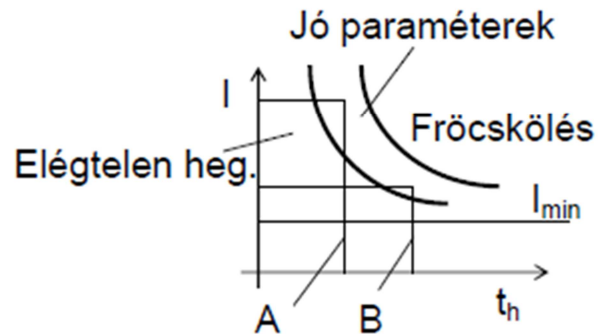
2. ábra. Az ellenállás ponthegesztés lépései [1]

A 2. ábrán látható egyes fázisok értelmezése a következő:

- az alsó elektródán fekvő darabokhoz a felső elektróda közelít,
- az elektródákat a darabokhoz nyomjuk,
- az előtartási idő eltelte után az áramot bekapcsolva lencse alakban olvad meg a darabok érintkezési felületén az anyag,
- egyre nagyobb anyagtérfogat hevül fel,
- ha a hegesztőáram túl sokáig folyik, kifröccsenés jöhet létre,
- a megfelelő ideig folyó áram kikapcsolása és az utótartási idő letelte után a felső elektróda távozik.

Ponthegesztést többféle munkarenddel is elérhetünk. Létezik egy minimális áram, amelynél kisebb árammal ($I_{\min}$) nem tudunk hegesztetni, hiszen nem képződik elegendő hő. Nagy áram kis idő az un. kemény munkarend (A) (3. ábra), míg a kisebb áram hosszabb idő jelenti a lágy

munkarendet (B). Kemény munkarendet igényelnek a jó hővezető-képességű anyagok, lágy munkarend pedig kisebb beedződési veszéllyel jár.

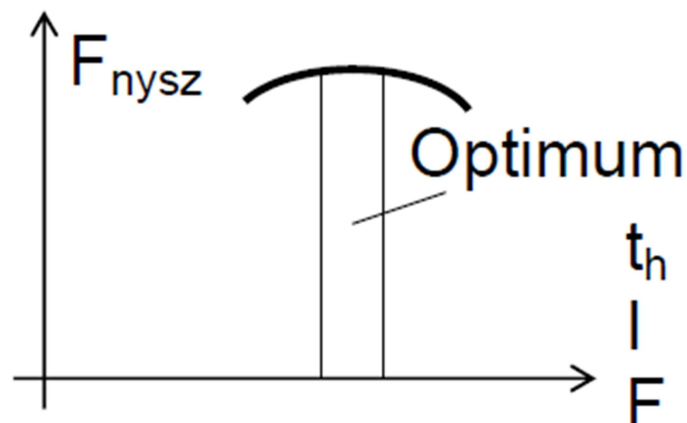

3. ábra. Különböző munkarendek [1]

Az ellenállás ponthegesztés paramétereit:

- Áramerősség: $I = \frac{j \cdot A_p}{\sqrt{t_h}}$ [A]
- Pontvarrat keresztmetszete: $A_p = \frac{d_e^2 \cdot \pi}{4}$ [mm²]
- Elektroda átmérő: $d_e = 5\sqrt{s}$ [mm]
- Hegesztési idő: t_h [ms]
- Elektroda nyomóerő: F_h [N]

A kötés szilárdsága a hegesztési paraméterektől függ (4. ábra), ahol a paramétereknek optimuma van.

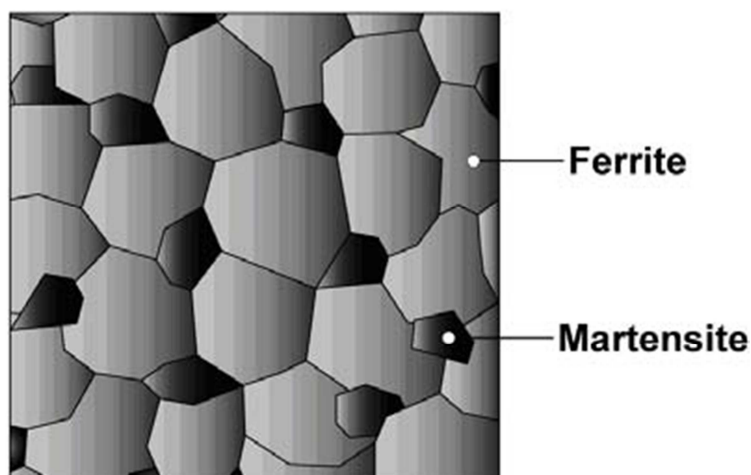
4. ábra. Hegesztési paraméterek optimuma [2]

DP – acélok ponthegesztése [2]

A DP - acélok (DualphaseStahle azaz duális fázisú) a nagyszilárdságú acélok csoportjába tartozik. Ehhez a csoporthoz tartoznak a TRIP - acélok, CP - acélok, a martenzites acélok, ferrites - bénites acélok, TWIP - acélok, HF – acélok, azaz a melegen alakított acélok és végül a PFHT - acélok, amely az alakítás után hőkezelt acélokat jelenti.

A kettős fázisú acélok 1981 óta kerültek az iparba azon belül is az autókarosszéria gyártásba. A mangán- és szilíciumötvöztetésű, duális fázisú DP – acélokban, a ferrites alapszövetben a hőkezelés után megjelennek másfajta szövetelemek is, pl. a kemény martenzit és ennek hatására a szilárdság növekszik (5. ábra).

Ferrite-Martensite DP

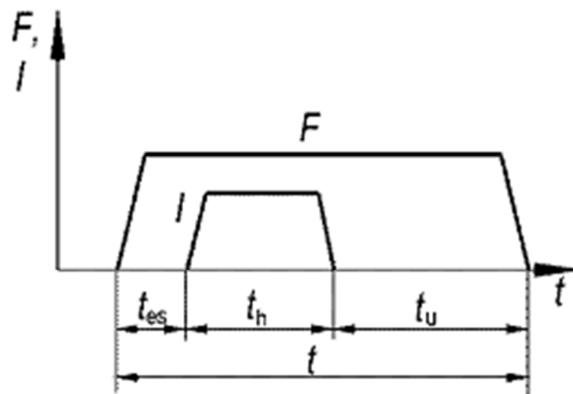
5. ábra. DP - acél szövetszerkezete [2]

A kettős fázisú DP - acél továbbfejlesztett változata a TRIP - acél, amelynél a mikroötvöztetés után kivált vegyületek biztosítják a növelt szilárdságot. A DP és TRIP - acélok melegen és hidegen is jól alakíthatók. DP - acélokra jellemző kémiai összetételek láthatók az 1. táblázatban.

Acél	C	Mn	Si	Al	Cr	Nb	Egyéb
DP	0.1	1.0	0.5				
"	0.1	1.0	0.1				P: 0.05
"	0.1	1.5	0.1	1.2	0.5		
"	0.12	1.2	0.1		0.8	0.04	
"	0.07	1.4				0.03	P: 0.03

1. táblázat. DP- acélok ötvöztési koncepciói, az egyes komponensek tömeg %-ban [2]

A duális fázisú, nagyszilárdságú acélok ponthegesztésénél elegendő egy egyszerű munkarendet alkalmazni. Ez a munkarend előtartási időből, hegesztési időből és utótartási időből tevődik össze. Az alkalmazott hegesztési erő, illetve áramerősség konstans. Az egyszerű munkarend diagramját szemlélteti a **6. ábra**.

6. ábra. Egyszerű munkarend (I : áramerősség, F : hegesztési nyomás, t_h : hegesztési idő, t_{es} : előtartási idő, t_u : utótartási idő) [2]

A hegesztőgép bemérése

Ahhoz, hogy a hegesztési paramétereket reprodukálhatóan beállíthassuk, a gép beállítási adatait ellenőrizni kellett és be kellett azt kalibrálni.

A pont-hegesztőgép bemutatása [3]

A hegesztőgépünk egy PFP 281 INVERTER középfrekvenciás, háromfázisú táplálású ellenállás-dudor és pont-hegesztőgép. A középfrekvenciás inverter egyenáramú hegesztést tesz lehetővé.

A felső elektróda pneumatikus működtetésű. Minden részegység vízhűtésű. A gép felső részén egy levegő-előkészítő egység található, ami biztosítja a pneumatikus munkahengerek számára az egyenletes levegőnyomást. A hegesztési folyamat lábkapcsolóval vagy biztonsági kétkezes nyomógommbal indítható el. Az alsó elektródatartó megerősítéssel rendelkezik, biztosítva a stabilitást ellenállás dudorhegesztésnél is. PX1500P plus vezérlést építettek a gépbe, amelyben 9 programhely áll rendelkezésünkre, itt adhatjuk meg a különböző hegesztési paramétereket. A hasznos karkinyúlás $L = 270$ mm. A gép névleges teljesítménye ($\eta = 20\%$) 180kVA, a maximálisan kifejezhető elektródaerő 1200 daN. A berendezés fényképe a **7. ábrán** látható.

7. ábra. PFP 281 INVERTER ellenálláspont- és dudor-hegesztőgép

A gép üzembehelyezése alkalmával megkaptuk az üzemeltetéshez szükséges kellő oktatást. Az áramerősség, az elektródaerő és a hegesztési idő a hegesztés legfontosabb paraméterei. Az erő kifejtése az előtartási idő, hegesztés idő és az utótartási idő alatt szükséges. A hegesztési folyamat fázisait a vezérlőegység szabályozza, az időbeállítás egysége 1/100 s, vagyis 10 ms. A hegesztési folyamat megkezdése előtt áram alá kell helyezni a hegesztőgépet, a hűtőegységet, valamint a kompresszort, mely biztosítja a levegő-előkészítő egység folyamatos levegő utánpótlását. Ezen gépek bekapcsolása után meg kell győződnünk a gép hátulján lévő mérőcsövek segítségével, hogy a hűtővíz egyenletesen be-, illetve kiáramlik a gépből. A vízhűtő - egységet a **8. ábra**, míg a kompresszort a **9. ábra** mutatja.

8. ábra. Kompresszoros vízhűtő-egység

9. ábra. Levegő utánpótlást biztosító kompresszor

A kiválasztott indító eszközt megnyomva (lábpedállal vagy a nyomógombokkal) az elektródák a hegesztendő tárgyhoz érnek, a vezérlőegység indító jelet kap és a beállított paramétereknek megfelelő hegesztési ciklust végrehajtja. Az előtartási idő elteltével az áram áthalad a lemezeken és létrehozza a hegesztett pontot, majd utolsó ciklusként utánnyomást biztosít a gép. A pedál vagy a kétkézes nyomógombok felengedésével a folyamat bármikor megszakítható.

A hegesztés előtt elvégzendő feladatok:

- Kapcsoljuk be a hegesztőgépet a főkapcsolóval és ellenőrizzük, hogy a „SET VALUE” kijelzés felgyulladt-e és az összes kijelző tesztelése megtörténik-e.
- Ellenőrizzük a sűrített levegő nyomását.
- Ellenőrizzük a hűtővíz áramlását.
- Ellenőrizzük, hogy a beállított hegesztési paraméterek megfelelnek-e a hegesztendő munkadarabnak és az elektródák közötti távolságnak.
- Felvesszük a szükséges személyi védőfelszerelést (kesztyű, szemüveg, kötény).

A vezérlőegység kezelőpanelén beállítható paramétereknél figyelembe kell venni, hogy 1 periódus = 10 ms ennél a vezérlésnél. A beállítandó hegesztési paraméterek a következők:

- Előtartási idő (0-99 periódus): Ez az az idő, amelyre az elektródáknak szüksége van a hegesztendő darabokkal való érintkezésre és a hegesztési nyomás kifejtésre.
- Áram felfutási idő (0-20 periódus): Hegesztési idő növekvő áramértékkel. Ha ez az érték nem 0, akkor a felfutási idő alatt a hegesztőáram fokozatosan éri el a kívánt értéket.
- Hegesztési idő (0-99 periódus): Az az idő, amíg a hegesztő áram átfolyik a hegesztendő darabokon.
- Teljesítmény beállítás (0-99%): A hegesztőáram értékét a teljesítmény százalékértékeként határozza meg.
- Impulzusszám (1-3): A hegesztési idő a beállított értéknek megfelelően az elektródák szétnyitása nélkül megismétlődik.
- Impulzus-szünet idő (0-99 periódus): A hegesztési impulzusok közötti szünetidő.
- Utótartási idő (0-99 periódus): Az az idő, amíg a hegesztési idő után az elektródák zárva maradnak.
- Szünetidő (0-99 periódus): Ha ez az érték 0, akkor a gép egy hegesztési ciklust fog elvégezni.

Erőkalibrálás

A mérés célja: Meghatározni a gép szabályozószelepén beállított erő valódi kifejtett nagyságát az elektródavégek összenyomásakor.

A méréshez használt erőmérő műszer, a gép gyári tartozéka. Egy mechanikus mérőórával szerelt nyomóerő mérésére alkalmas műszer. Mérési tartománya: 0...1600 daN.

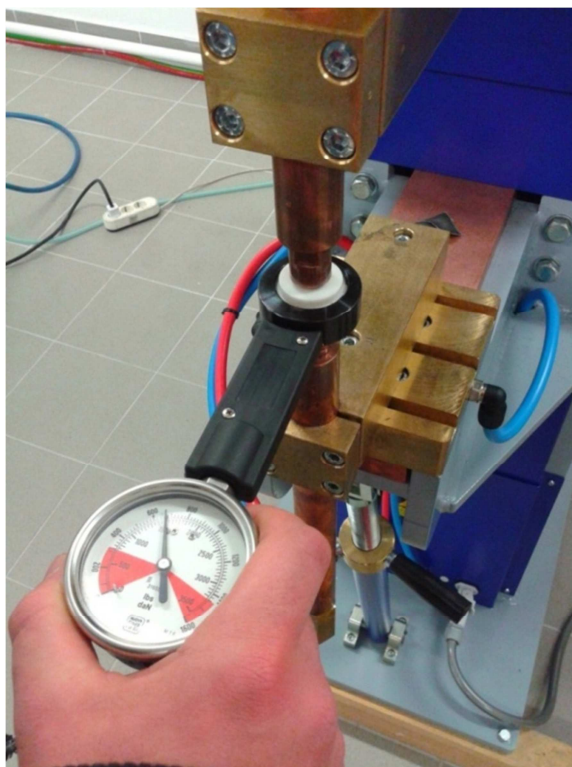
A mérés menete: A hegesztőgép, hűtőegység, kompresszor áram alá helyezése és helyes bekapcsolása, ellenőrzése után beállítottuk a kezelőpanelen a következő adatokat, melyek a mérés során végig állandóak voltak:

- Előtartási idő: 99periódus,
- Áramfelfutási idő: 20 periódus,
- Hegesztési idő: 90 periódus,
- Teljesítmény beállítás: 0%,
- Impulzusszám: 1,
- Impulzus-szünet idő: 0 periódus,
- Utántartási idő: 90 periódus,
- Szünetidő: 0 periódus.

Első lépésként meghatároztuk azt a legkisebb nyomásbeállítást, amely képes a munkahengert működésbe hozni, vagyis a felső elektróda képes megközelíteni az alsót. A mérőműszer megfelelően kialakított végét ráhelyeztük az alsó elektródára, majd a lábkapcsoló lenyomásával a felső elektróda erőt fejtett ki a műszer érzékelőjére és a mérőóra segítségével leolvastuk a nyomóerő nagyságát (daN). Miután megállapítottuk a legkisebb erő kifejtésre képes nyomásértéket, 0,5 bar léptékkal haladva végeztük a mérést. Minden értéknél három mérést végeztünk és a mérőműszerről leolvasott erőt feljegyeztük (**10. ábra**).

A mérési eredmények kiértékelése:

Megállapítottuk, hogy a minimális levegőnyomás 1,5 bar. Ennél kisebb nyomás mellett a henger nem képes munkát végezni. A kapott eredményeket átlagoltuk, majd az átlag értékek és a levegőrendszer nyomásának függvényében diagramot készítettünk (**1. diagram**).

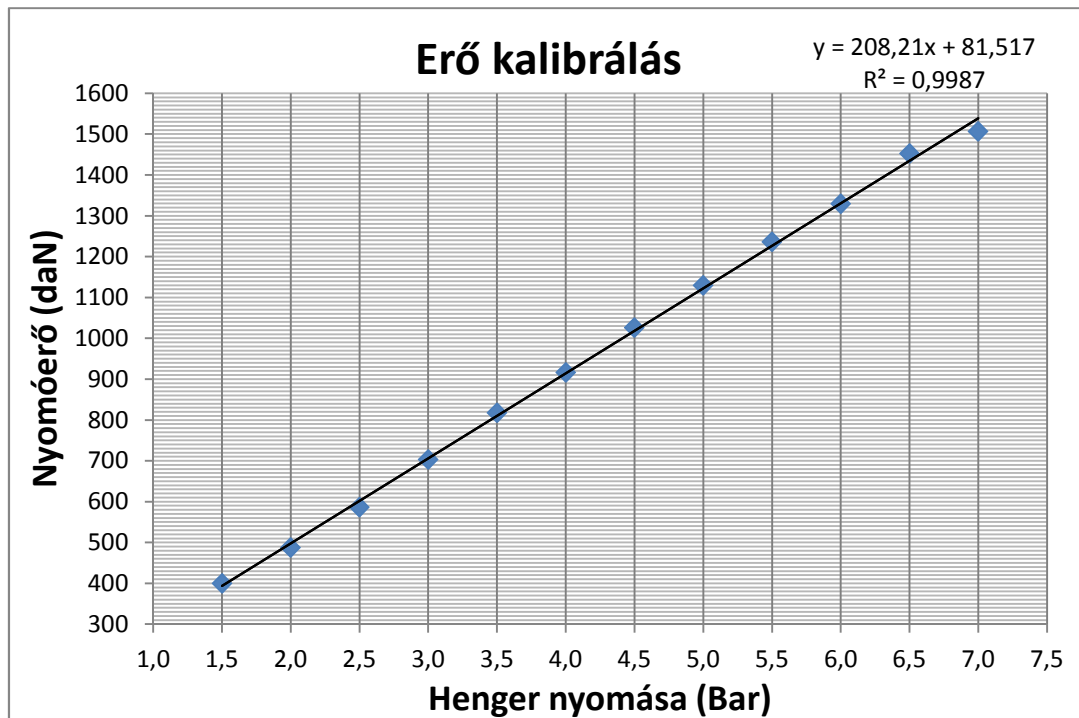
10. ábra. Erőmérő műszer használat közben

A mért eredmények a **2. táblázatban** láthatók:

Henger nyomása (Bar)	Nyomóerő (daN)			
	1. mérés	2. mérés	3. mérés	Átlag
1,5	400	400	400	400,00
2,0	480	485	500	488,33
2,5	590	590	580	586,67
3,0	700	700	710	703,33
3,5	820	810	825	818,33
4,0	920	920	910	916,67
4,5	1040	1020	1020	1026,67
5,0	1130	1130	1130	1130,00
5,5	1220	1230	1260	1236,67
6,0	1320	1330	1340	1330,00
6,5	1460	1460	1440	1453,33
7,0	1520	1500	1500	1506,67

2. táblázat. Erőkalibrálás mérési eredményei

Mivel a hegesztőerő nagyságát egy mechanikus szabályozószeleppel állíthatjuk be a kívánt értékre, ezért diagramunknak fontos szerepe van a gyors beállítandó érték meghatározásában.

1. diagram. Erőkalibrálás

Áramkalibrálás

A mérés célja: A vezérlőegység kezelőpanelén beállítható hegesztési teljesítmény egyes százalékos értékének, az elektródavégeken leadott hegesztési áramerősségének megállapítása, kalibrálása.

A méréshez használt műszert a REHM Hegesztéstechnika Kft. bocsátotta rendelkezésünkre. Ez egy WA1 WeldAnalyser típusú ellenállás-hegesztés paramétereinek mérésére és adatgyűjtésre szolgáló, hordozható készülék (**11. ábra**).

Műszer fő paramétere, mérhető értékek:

- Mérestartománya: 2...60kA,
- pontossága: $\pm 2\%$ a teljes skálán,
- hegesztőáram (50-60Hz AC/DC), hegesztési idő, gyújtásszög mérésére és rögzítésére akár félperiódusonként,
- hegesztési idő 0,01s...199,9s tartományban, fél periódus vagy 10ms lépésekben,

**11. ábra. WA1 WeldAnalyser mérőműszer, a hozzá tartozó mérőővvel és
akkumulátortöltővel**

A mérés menete: Mivel az erőkalibrálást már elvégeztük, a hegesztőgép, hűtőegység, kompresszor helyes bekapcsolása, ellenőrzése már megtörtént. Ezután beállítottuk a következő adatokat, melyek a mérés során végig állandóak voltak:

- Nyomás: 2 bar,
- Előtartási idő: 20 periódus,
- Áramfelfutási idő: 20 periódus,
- Hegesztési idő: 15 periódus,
- Impulzusszám: 1,
- Impulzus-szünet idő: 0 periódus,
- Utántartási idő: 20 periódus,
- Szünetidő: 0 periódus.

Műszert telepítése során a WA1 műszerhez csatlakoztattuk az áramszenzort, a mérőhurkot az alsó elektródaszárra akasztottuk, majd beállítottuk a paramétereket a műszeren. Első lépésként meghatároztuk azt a legkisebb teljesítményt, amivel két darab 1 mm vastag acéllemezt össze tudunk hegeszteni. Ezután a hegesztőáram teljesítményét 5 százalékonként mértük. Minden értéknél három mérést végeztünk és a mérőműszerről leolvasott áramerősség (kA), illetve periódusidő (ms) értékeket feljegyeztük.

A méréseredmények:

12 %-os teljesítmény beállítás mellett jött létre az első jó kötés.

A mérés során 50 %-ig tudtuk növelni a teljesítményt, ekkor már igen nagymértékű volt a kifröccsenés. A mérési eredmények a **3. táblázatban** láthatók.

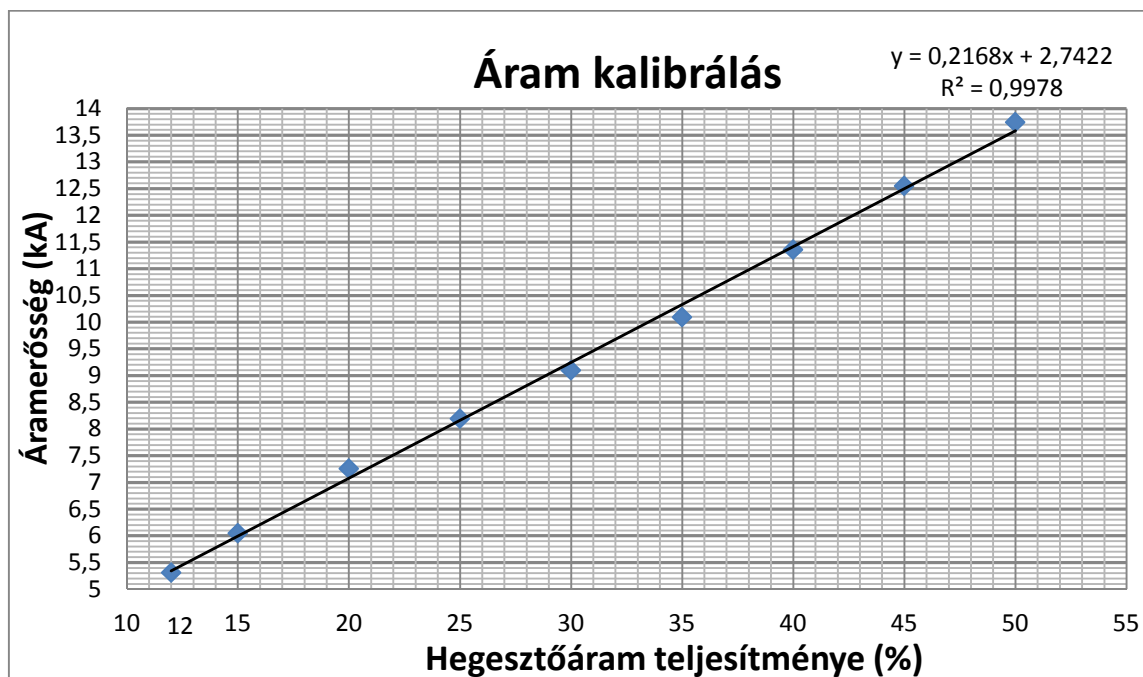
Hegesztőáram teljesítménye (%)	Áramerősség (kA)	Periódusidő (ms)
12	5,31	143
15	6,05	181
20	7,26	220
25	8,19	251
30	9,10	261
35	10,09	275
40	11,36	283
45	12,55	294
50	13,74	295

3. táblázat. Áramkalibrálás mérési eredményeinek átlagértékei

A mérési eredmények kiértékelése:

Megállapítottuk, hogy a legkisebb hegesztési teljesítmény, amivel hegeszteni tudtunk: 12 %.

A mérési eredmények átlagértékeiből diagramot készítettünk, amely segítségével egy hegesztőmunka során könnyedén meghatározható a kívánt áramerősséghez tartozó teljesítmény százalékos értéke. Az áramkalibrálás a **2. diagramon** látható.

2. diagram. Áramkalibrálás diagramja

Időkalibrálás

A mérés célja: Megállapítani az egyes periódusértékekhez tartozó tényleges hegesztési időtartamot.

A méréshez felhasznált mérőeszköz, a már bemutatott WA1 WeldAnalyser műszer.

A mérés menete: Miután elvégeztük az erő, illetve az áramkalibrálás vizsgálatát, a hegesztőgép és a hozzá kapcsolt készülékek már bekapcsolt állapotban, ellenőrzött üzemben működnek. Beállíthattuk a következő paramétereket, melyek a mérés során végig állandóak voltak:

- Nyomás: 2 bar,
- Előtartási idő: 20 periódus,
- Áramfelfutási idő: 20 periódus,
- Teljesítmény beállítás: 15%,
- Impulzusszám: 1,
- Impulzus-szünet idő: 0 periódus,
- Utántartási idő: 20 periódus,
- Szünetidő: 0 periódus.

A telepített WA1 műszeren ellenőriztük a paraméterek helyes beállítását. Először meghatároztuk azt a legkisebb hegesztési időt, amivel az 1 mm vastag próbadarabjainkat össze tudunk hegesztetni. Ezután a hegesztési idő értékét 5 periódusonként növeltük. Minden értéknél három mérést végeztünk és a mérőműszerről leolvasott periódusidő (ms), periódus és áramerősség (kA) értékét feljegyeztük.

A mérési eredmények a **4. táblázatban** láthatók.

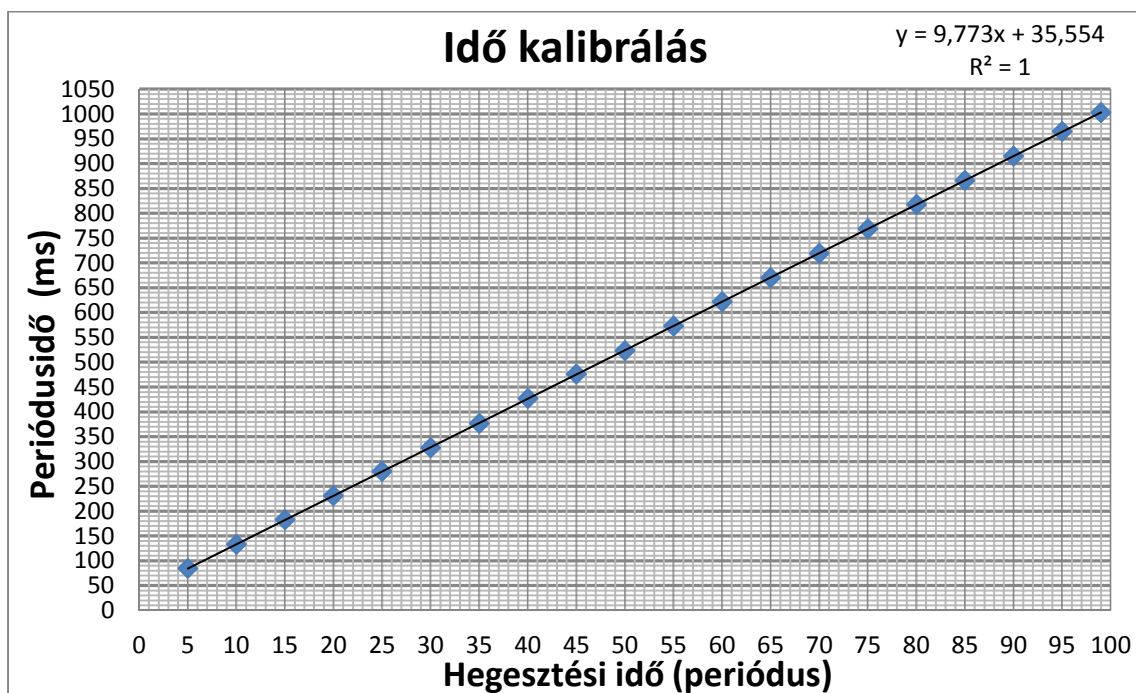
Hegesztési idő	Periódusidő (ms)	Periódus	Áramerősség (kA)
5	85	4	6,07
10	133	7	6,09
15	183	9	6,11
20	231	12	6,15
25	280	14	6,13
30	328	16	6,14
35	377	19	6,10

Hegesztési idő	Periódusidő (ms)	Periódus	Áramerősség (kA)
40	427	21	6,17
45	476	24	6,17
50	523	26	6,17
55	573	29	6,17
60	622	31	6,17
65	670	34	6,15
70	719	36	6,17
75	769	38	6,18
80	818	41	6,18
85	866	43	6,18
90	915	46	6,2
95	965	48	6,2
99	1003	50	6,2

4. táblázat. Időkalibrálás mérési eredményeinek átlagértékei

A mérési eredmények kiértékelése:

Megállapítottuk, hogy a legkisebb hegesztési idő, amivel hegeszteni tudtunk: 5 periódus. A mérési eredmények átlagértékeiből diagramot készítettünk (**3. diagram**), amely segítségével megállapíthatjuk a hegesztéshez szükséges periódusidő (ms), kezelőfelületen beállítandó periódusértékét.

3. diagram. Időkalibrálás diagramja

Hegesztési kísérletek

A hegesztőgép beállításának kalibrálása lehetővé tette hegesztési kísérletek elvégzését.

Optimális paraméterek meghatározása [4]

Első kísérletsorozat: DP 700 anyagjelű, $s = 1,6$ mm vastag lemezek egy pont-kötésének optimális hegesztési paramétereit kerestük. Az optimalizációs paraméternek a kötés nyíró – szakító erejét tekintjük, ennek a maximumára törekedtünk. Hegesztés közben lemezek egytengelyűségét biztosítani kell. Az eljárás elsőrendű paraméterei a szekunder áramerősség (I), a hegesztési idő (t_h) és az elektródaerő (F_h). A másodlagos paramétereket állandó értéken tartottuk (előtartási-, utótartási idő, elektróda átmérő). Szakirodalmi adatok alapján szűkítettük a paramétertartományt és elkészítettük az első kísérleti tervet (**5. táblázat**).

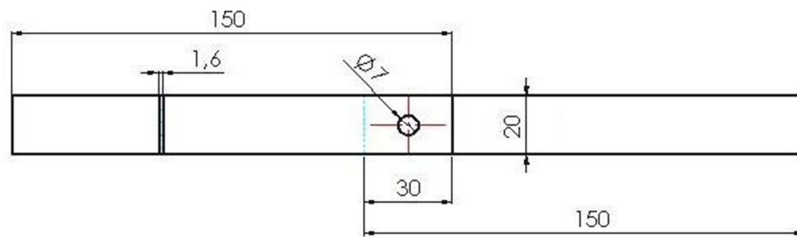
Faktor	Egység	Tervközéppont (0)	Variációs int.	Alsó szint (-1)	Felső szint (+1)
$I \rightarrow x_1$	kA	12	1,5	10,5	13,5
$t_h \rightarrow x_2$	s	0,5	0,15	0,35	0,65
$F_h \rightarrow x_3$	kN	4	1	5	6

5. táblázat. Első kísérleti terv

A következő paramétereket állandó értéken tartottuk (1 periódus = 10 ms):

- Előtartási idő: 20 periódus,
- Áram felfutási idő: 20 periódus,
- Impulzusszám: 1,
- Impulzus-szünet idő: 0 periódus,
- Utótartási idő: 20 periódus,
- Szünetidő: 0 periódus.

Az elektróda átmérő: $\varnothing 7$ mm. Kétszintes kísérlettervezésről lévén szó: $N = q^n = 2^3 = 8$ beállítást kell ellenőrizni. Vagyis 8 kísérletsorozat elvégzésére volt szükség. Véletlen szám táblázat alapján, az alábbi beállítási sorrendet követtük: 2, 4, 8, 3, 7, 0, 5, 1, 6. Minden egyes beállításnál 3 párhuzamos kísérletet végeztünk, a tervközéppontban 5 kísérletre került sor. A próbatest geometriai adatai a **12. ábrán** láthatók.

12. ábra. Próbatess méretei

A kötésekben mérettük a nyíró – szakító erőt, 10 tonnás mérési tartományú szakítógépen. Sajnos a darabok nagy része alapanyagban szakadt, ami arra utal, hogy a választott 20 mm lemezszélesség nem volt elegendő.

Az alapanyagból mintát küldünk szakítóvizsgálatok elvégzésére, melynek eredményeként megkaptuk az agyag szakítószilárdságát: $R_m = 782 \text{ MPa}$, egyezményes folyáshatárát: $R_{p0,2} = 535 \text{ MPa}$, szakadási nyúlását: 20 %.

Az elszakított darabok a **13. ábrán** láthatók. Az elvégzett kísérletekből csak minőségi következtetéseket tudtunk levonni. A kötéseknel csak úgy tudtuk elérni, hogy a varratok vizsgálhatók legyenek, hogy a varratokba furatokat fúrtunk.

Az eredmények azt mutatták, hogy az erőt állandó és minimális értéken célszerű tartani. Ennek figyelembe vételével terveztük meg a második kísérletsorozatot.

13. ábra. Az első kísérletsorozatban elkészített próbatess

Második kísérletsorozat

Ellenőriztük a pontvarrat és az alapanyag keresztmetszetét és meghatároztuk azt az erőt, amit elérve elérjük az egyáltalán elérhető maximális nyíró szakító erőt.

Ø 6,5 mm-es szegecselt feltételezve:

$$A = \frac{\varnothing 6,5^2 \cdot \pi}{4} = 33,18 \text{ mm}^2 \quad (2)$$

A második kísérletsorozat során 30 mm lemezvastagságot feltételezve:

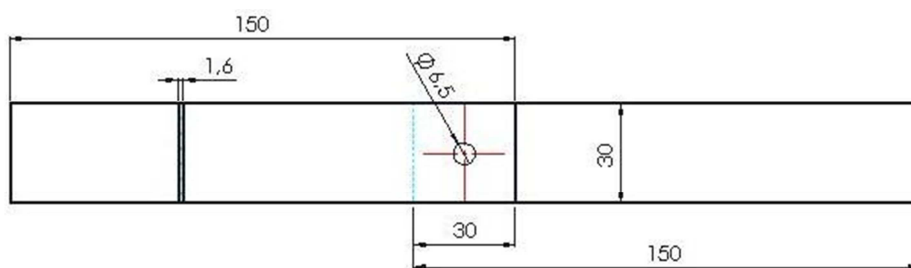
$$A = 30 \cdot 1,6 = 48 \text{ mm}^2 \quad (3)$$

Az alapanyag keresztmetszete már nagyobb a pontvarrat keresztmetszeténél, így az első kísérletsorozat során elkövetett hibát már nem követtük el.

A szükséges erő nagysága, amely esetében jó kötés jön létre:

$$\sigma = \frac{F}{A} \rightarrow F = \sigma \cdot A = 782 \cdot 33,18 = 25947 \text{ N} \quad (4)$$

A második kísérletsorozat során alkalmazott próbatest geometriai adatai a **14. ábrán** láthatók.

14. ábra. Próbatest méretei

A második kísérletsorozatot is az elsőnek megfelelő módon terveztük meg. Az első kísérlet eredményei alapján a terhelőerő értékét állandó 4 kN értéken tartottuk. A kísérleti terv értékei a **6. táblázatban** láthatók

Faktor	Egység	Tervközéppont (0)	Variációs int.	Alsó szint (- 1)	Felső szint (+1)
$I \rightarrow x_1$	kA	13	1	12	14
$t_h \rightarrow x_2$	s	0,3	0,1	0,2	0,4

6. táblázat. Második kísérleti terv

A másodlagos paramétereket továbbra is állandó értéken tartottuk. Kétszintes kísérlettervezésről lévén szó: $N = q^n = 2^2 = 4$, azaz most 4 kísérletsorozat elvégzésére volt

szükség. A véletlen szám táblázat alapján, az alábbi beállítási sorrendet követtük: 2, 4, 3, 0, 1. Szintén 3 párhuzamos kísérletet végeztünk minden egyes beállításnál, a tervközéppontban továbbra is 5 kísérletre került sor. Egy próbatest páron $I = 14 \text{ kA}$ és $t_h = 0,1 \text{ s}$ paraméterű kemény munkarenddel végeztünk egy kísérletet, valamint további egy kötésről csiszolatot készítettünk.

A kísérleteket a **7. táblázat** szerint végeztük el.

	x_1	x_2
2.	-1	+1
4.	+1	+1
3.	+1	-1
0.	"0"	"0"
1	-1	-1

7. táblázat. Második kísérletsorozat elvégzésének terve

A hegesztés végrehajtásakor jellemző volt nagy fröcskölés (**8. táblázat**).

Sorszám	x_1	x_2	Megfigyelés
2.	12kA	0,4s	fröcskölés
4.	14kA	0,4s	fröcskölés
3.	14kA	0,2s	fröcskölés
0.	13kA	0,3s	fröcskölés
1	12kA	0,2s	legkisebb fröcskölés

8. táblázat. A második kísérletterv paraméterei és viselkedésük a hegesztés során

A hegesztések során többször tapasztaltunk fröcskölést, egy nagymértékű fröccsenés látható a **15. ábrán**.

15. ábra. Látványos anyagfröccsenés hegesztés közben

A második kísérletsorozat során hegesztett kötések a **16. ábrán** láthatók.

16. ábra. A második kísérletsorozatban elkészített próbatestek

A mérési eredmények kiértékelése

A kötéseken ismét megmérettük a nyíró – szakító erőt, melynek eredményeit a **9. táblázat** tartalmazza.

DP_acél					
	Anyag jelölés	Fm (kN)	Rm (Mpa)	Szakadás helye	Megjegyzés
"0"	0.1	27,27	359	varratban	kigombolódott a hőhatás övezetben szakadtak el (HAZ)
	0.2	28,52	609	alapanyag	
	0.3	28,56	600	alapanyag	
	0.4	28,54	598	alapanyag	
	0.5	28,25	592	alapanyag	
"1"	1.1	20,80	418	varratban	kigombolódott varratban elnyíródtak
	1.2	21,58	452	varratban	
	1.3	22,68	475	varratban	
	1.4	23,28	494	varratban	
"2"	2.1	27,36	572	varratban	kigombolódott HAZ HAZ
	2.2	27,77	583	alapanyag	
	2.3	26,28	560	alapanyag	
"3"	3.1	24,85	519	varratban	varratban HAZ kigombolódott
	3.2	28,38	595	alapanyag	
	3.3	22,01	468	varratban	
"4"	4.1	18,90	408	varratban	kigombolódott
	4.2	26,56	556	varratban	kigombolódott
	4.3	26,40	553	varratban	kigombolódott

9. táblázat. A második kísérletsorozat szakítóvizsgálatának eredményei

A terveközéppontban kapott nyíró – szakító erő: $F_m = 28,23$ kN. Ez bizonyult a legnagyobb. A szakítás során egy varrat kigombolódott, négy pedig a hőhatás övezetben szakadt el. A szilárdság alapján jól eltaláltuk a terveközépponttal az optimális paramétereket.

Az "1" jelű hegesztésiművelet során kapott átlagos nyíró – szakító erő: $F_m = 22,51$ kN. A varratban elnyíródott az anyag, semmiképpen sem jó paraméter beállítás.

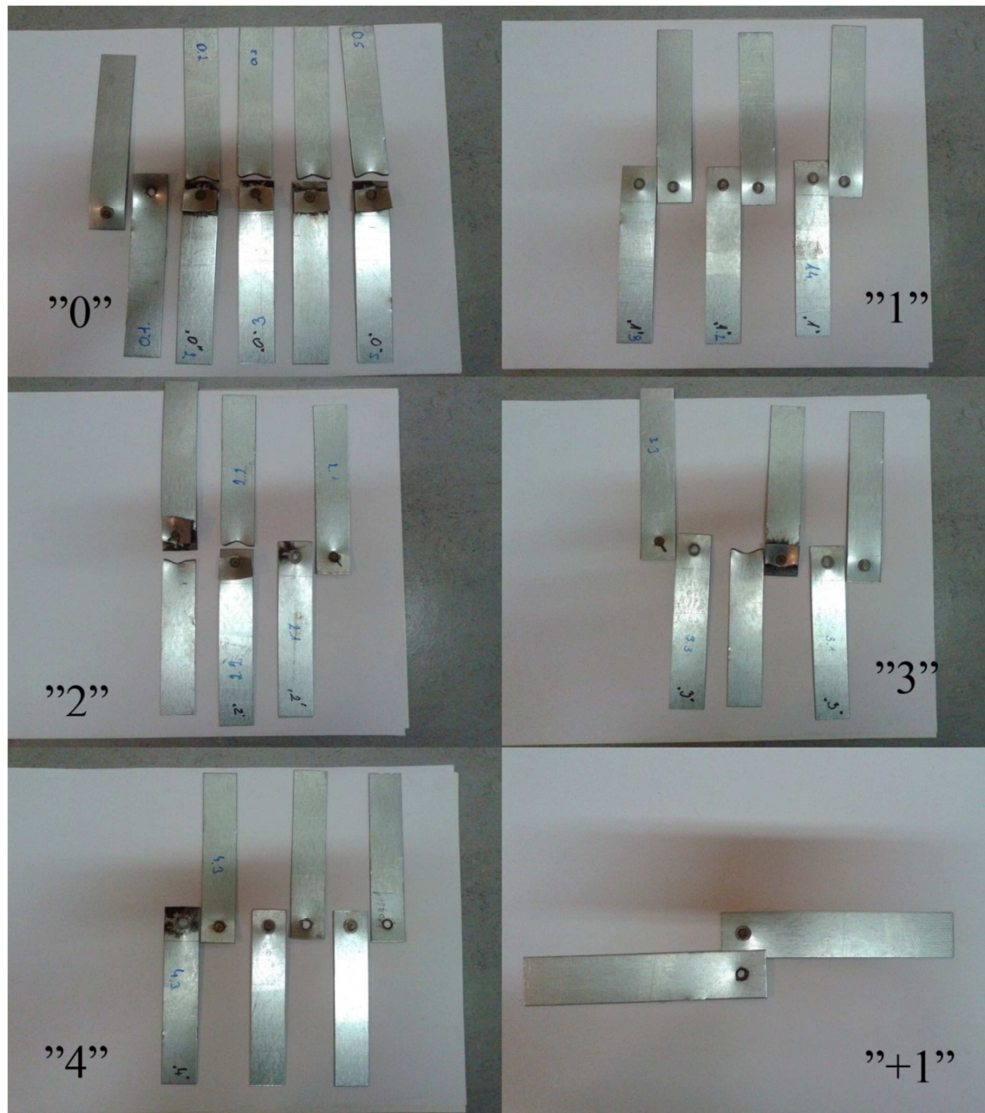
Az "2" jelű hegesztésiművelet során kapott átlagos nyíró – szakító erő: $F_m = 27,14$ kN. Egy varrat kigombolódott, kettő a hőhatás övezetben szakadt el. A számított szükséges erő nagysága (25,95 kN) alapján ezekkel a beállításokkal jó kötés hozható létre.

Az "3" jelű hegesztésiművelet során kapott átlagos nyíró – szakító erő: $F_m = 25,08$ kN. Ez esetben egy varrat szakadt el a hőhatás övezetben, kettő pedig varratban elnyíródott. Nem jó paraméterek.

Az "4" jelű hegesztésiművelet során kapott átlagos nyíró – szakító erő: $F_m = 23,95 \text{ kN}$. Az összes kötés kigombolódott, rossz paraméterek.

A plusz egy kísérlet során végzett hegesztési nyíró – szakító erő: $F_m = 20,8 \text{ kN}$. Szakításkor kigombolódás történt a varratban. Ezzel a kísérleti beállítással igen rossz kötést hoztunk létre.

A második kísérletsorozatban hegesztett DP – acéllemezek kötésének elszakított darabjait a **17. ábrán** mutatjuk be.

17. ábra. A második kísérletsorozat elszakított kötése

A **18. ábra** mutatja az általunk készített ponthegeesztett kötés csiszolatának képét 100x-os nagyítás alatt (a kötés a „2-es” beállítással készült). Az ábra szerint az elektróda benyomódása igen nagy, így a hegesztési nyomóerő további csökkentésére van szükség.

18. ábra. Pontheesztett kötés csiszolata 100x-os nagyítás alatt

Értékelés, következtetések

A második kísérletsorozatunk jól sikerült, jól szemlélteti az egyes paraméterek változásának hatását a varrat szilárdságára. Ezt a kísérletsorozatot az első kísérletsorozattal összevetve és a második kísérletsorozatban elvégzett plusz egy kísérletet tekintve, arra a következtetésre jutottunk, hogy az általunk alkalmazott kemény munkarend helyett, lágy munkarenddel kell hegesztetni az 1,6 mm vastagságú, DP 700 típusú acéllemezeket. A hegesztések során a nagymértékű fröcskölést az acéllemez horganyzottságának tudtuk be, a kiértékelések elvégzése után azonban megbizonyosodtunk arról, hogy a nagy áramerősség és rövid hegesztési idő miatt következtek be fröccsenések. Továbbá a hegesztési erőt is csökkenteni kellene a nagy benyomódás miatt, erre azonban esetünkben nem volt lehetőség.

Az általunk vizsgált acéllemez egyponthoz átlapolt kötésére a következő paramétereket javasoljuk:

$$\mathbf{I = 12\ kA}$$

$$\mathbf{t_h = 0,5\ s}$$

$$\mathbf{F = 4kN}$$

A pontos hegesztési paraméterek meghatározásához, azonban további kísérletek szükségesek, melyeket a közeljövőben szeretnénk kivitelezni.

Összefoglalás

A Főiskola hegesztőlaboratóriumának felújítása során újonnan beszerzett PFP 281 INVERTER ellenállás pont- és dudor-hegesztőgép üzembe helyezésén és kezelési oktatásán részt vettünk, majd kísérletsorozatok alkalmával elvégeztük a hegesztőgép kalibrálását. Ez a hegesztési erő, -áramerősség, illetve, -idő kalibrálásából tevődött össze. A mérési folyamatok kiértékelése alkalmával elkészített diagramok laminált formában megtalálhatók a berendezés munkaterületén, ezek segítséget a későbbi hegesztési munkához, megkönnyítik a szükséges paraméterek beállítását.

Megvizsgáltuk dolgozatunkban egy DP700 típusú 1,6 mm vastag, horganyzott acéllemez ellenállás ponthegesztésének lehetőségeit. A kísérlettervezéssel, két hegesztési kísérletsorozatban az optimálisnak tekinthetőparamétereket 14 beállítással és 46 db vizsgálattal próbáltuk meghatározni. A kísérletek során nagyon sok tapasztalatra tettünk szert, sikerült szilárdsági számításoknak megfelelő kötéseket létrehozni, illetve jó támpontokat szerezni a továbblépéshez. Mivel az autóiparban, a karosszériagyártásban jelentős szerepe van a nagy szilárdságú szerkezeti acéloknak, ezért mindenképpen szeretnénk kísérleteinket folytatni, további előrelépéseket elérni.

Irodalomjegyzék

[1] B. D. ORLOV: Ellenálláshegesztés, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1980

[2] Dr. PALOTÁS Béla: Nagyszilárdságú acéllemezek ellenállás ponthegeztése című előadása, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Anyagtudomány és Technológia Tanszék

[2] Dr. VERŐ Balázs: Többes fázisú acélok című előadása

[3] Hegesztési kézikönyv, Műszaki könyvkiadó, Budapest, 1985

[3] Hegesztés és rokontechnológiák Kézikönyv, 2007, Gépipari Tudományos Egyesület, Budapest

[4] Dr. Palotás Béla: Gyakorlati alkalmazási példa a kísérlettervezésre című előadása, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Anyagtudomány és Technológia Tanszék

További felhasznált irodalmak:

Enyingi Kálmán: Könnyűszerkezetes karosszéria című cikke, Autótechnika folyóirat, 2002/11

REHM Hegesztéstechnika: Párhuzamos löketű ponthegeztő PF 136 - PF 181 INVERTER KEZELÉSI UTASÍTÁS